

אחת מנקודות ההיסטוריה המוקדמות ביותר של שכונת 'בית וגן'. בית הכנסת 'מגדל' על רקע מגדל המים. מיטין: המגדל בטרם נבנה לידו בית הכנסת

לבית הכנסת האשכנזי היחידי שפעל בשכונה והתפלל בו את תפילותיו. ביום הדבר לא נשא חן בעיניו, הוא צפה למרחוק וראה כי האווירה במקום היא אינה האווירה בה ציפה לגדל את ילדיו. לאחר השבת קשר שיחה עם רבי רפאל מנחם רוזנטל, ותהה בפניו: "כיצד נוכל לחנך ילדים בצורה כזו". השיב לו הרב רוזנטל בשאלה: "מה סבור הנך שניתן לעשות?"

"החל משבוע הבא" פסק רבי זאב "יהיה מניין תפילה אצלי בבית". הדבר היה למציאות קיימת והחל מאותה השבת התקיים מנין תפילה בבית משפחת לנג. המנין שהחל בקומץ מצומצם של אברכים הלך והתעבה עם הזמן, כאשר בעלות הגאון הגדול ופאר היהדות החרדית מרן רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל מן הגולה, וקבע את משכנו בשכונת 'בית וגן' היה זה מתבקש כי יבוא אף הוא למנין תפילה זה.

זה היה למעשה הגרעין הראשון של המנין. מסביר רבי יצחק לנג. הוא מציין את המסירות נפש שנדרשה מאיתם ילדי משפחת לנג ז"ל ויבדלחט"א, להשכים קום בכל שבת ולפנות את המיטות שעליהם ישנו, בכדי שהמתפללים יוכלו להיכנס אל הבית ולהתפלל בו. הייתה זו כאמור התקופה הראשונה של המנין, לאחר מכן נדדו המתפללים מדירה לדירה, כאשר מי ששם את עינו לטובה עליהם היה הקבלן הזכור לטוב רבי אברהם טרגר, שבמשך מספר שנים נתן להם להתפלל בדירות הריקות שעדיין לא נמכרו, וכך בכל פעם שהדירה שבה התפללו נמכרה גם היא, היה עליהם לעבור ולנדוד לדירה אחרת.

עניי המתפללים היו נשואות אל המגרש ברחוב הפסגה, אשר שנים רבות קודם לכן יועד עבור מקום תפילה ובית המדרש. לפי עדויות התושבים אבן פינתו נורתה עוד בימי חייו של הגאון הרב קוק זצ"ל שנטל חלק בהנחת אבן הפינה, אך מאז התעכבו הדברים משך זמן רב מאוד, ורק בתקופה מאוחרת הוכשר השטח לבניה. לאחר עיכובים ממושכים נבנה על המגרש השומם בנין בית מדרש, אשר חולק באמצעות קיר לשני חדרי תפילה לה חלקו האחד יועד עבור קהל החסידים שגרו בשכונה ואשר בראשם עמד הגאון רבי קאפיל זילברברג, ואילו חלקו השני יועד עבור מתפללי המנין הוותיק אשר נקרא על שמו של הגאון מווילנא – הגר"א.

עם השנים התרחבו גבולות הקדושה ובתי הכנסת הוותיקים צרו מהכיל את המתפללים הרבים, או אז נקטו הגבאים באמת הבנין, והוסיפו לבנות ולפאר את היכל בית ה', בהוסיפם שני קומות מעל הקומה הבודדת. מני אז עבר בית הכנסת הגר"א לשכון בקומה השלישית והעליונה, כאשר בקומה האמצעית מתפללים קהל החסידים, ואילו הקומה התחתונה משמשת כחדרי שטיבאלך למניני תפילה בכל שעות היום.

עוד מעלה רבי יצחק ומציין את פעלם של גבאי בית הכנסת, אשר ראש וראשון להם היה אביו רבי זאב לנג ז"ל שפעל כאמור להקמת המקום, ועד יומו האחרון לא חדל מלהשקיע ולפאר את בית ה'. לצידו עמדו רבי דוד

דוידוביץ אשר היה הגבאי הראשי בבית הכנסת ואף שימש כבעל תפילה בימים הנוראים. כן שימש במשרה זו רבי רפאל מנחם רוזנטל שהשקיע רבות בבית הכנסת. נקודה מעניינת עליה מצביעים המתפללים הם התיקנות שנקבעו בבית הכנסת. התיקנות הינם על פי תורת הגר"א ודרכו הקדושה, הם נקבעו בהכוונת הגאון הגדול רבי יחזקאל אברמסקי, ונכתבו בעט סופר מהיר על קלף ובכתיבה אשורית ונתלו בכותל ההיכל, בשמשם כאבן דרך למתפללי המקום עד היום הזה.

מי ששמו נקשר בקשר בל ינתק עם בית הכנסת הגר"א, הוא הגאון רבי לייב הימאן זצ"ל. רבי לייב היה תלמידו הגדול של הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, בחייו חיבר את הספרים 'חיי לבב' ו'חקרי לב' המלאים מדר-

הגרש הרב זאב לנג מאחורה נראה בנו המוהל ר' יצחק לנג

שותיו המחכימות. רבי לייב נשא במשרה הרמה עד להסתלקותו בשנת תשע"א. לאחר פטירתו, התמנה הגאון רבי ישעיה רוטנברג שליט"א לכהן כרב בית הכנסת. עוד מדמויות הפאר של בית הכנסת היה הרבני הנכבד רבי יוסף נפתלי שטרן ז"ל. רבי יוסף נפתלי זכה במקחו – מקח שמים, והציל את כל האוצר הבלום של כתבי ידו של מרנא ה'חתם סופר' זצ"ל מרדת לאבדון, ואף דאג להוציאם לאור עולם. רבי יצחק לנג מתאר בשיתו, כי הוא זוכר את המראה המיוחד בו מצידו האחד של ארון הקודש עמד הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל ואילו מצידו השני ניצב רבי יוסף נפתלי זצ"ל.

כאן המקום להעלות ולהזכיר שמות נוספים מבין מתפללי בית הכנסת, הלא הם רבי שלמה ורבי טוביה לנג בני רבי זאב ז"ל אשר מאז יום הקמת בית הכנסת ועד ליומם האחרון היו חלק בלתי נפרד ממנו. זה המקום להזכיר את רבי יצחק יעקב לויכטר מקים בית הספר ותלמוד התורה, אשר אף הוא התפלל במקום ואף

שימש פעמים רבות כגבאי.

בשיחה שנערכה עם הרב אברהם דורלכר הוא מעיד את זכרו של אביו רבי יהושע דורלכר ששימש כגבאי בבית הכנסת בתקופה מאוחרת יותר ואף הוא המשיך את המסורת המפוארת של בית הכנסת. גבאי נוסף אשר התמסר לתפקידו בצורה מיוחדת היה רבי יהודה שוואג. בשיחתו מציין רבי אברהם ומוכיח את התמסרותו המיוחדת של רבי יהודה לכל עניני בית הכנסת.

כן ייזכרו רבי בנימין ארנטרובי שקבע את מקום תפילה במקום ופעל רבות למען בית הכנסת. עוד דמות שדמותו תיזכר הוא רבי עזרא מנחם אברמסקי ז"ל בנו של הגאון רבי יחזקאל אברמסקי, שבמשך שנים רבות התפלל בבית הכנסת. רבי רפאל כהן ארזי אף הוא היה מבין המתפללים במקום, רבי דניאל בלוח הרופא החרדי המיתולוגי הנודע, וכן רבי בנימין קאופמן שנפטר לבית עולמו לאחרונה.

במשך שעה ארוכה העלה רבי אברהם וצייר באוזני את השמירות המופלגות ואת הנוסח הייחודי והשמרני שהשתמר בקפדנות רבה בבית הכנסת נוסח קהילות אשכנז וגרמניה, ההנהגות המיוחדות הללו אינם מצויות כמעט בשום מקום, אך בבית הכנסת הגר"א הם נשמרות באדיקות רבה.

בית הכנסת חסידים

יחסי השכנות המצוינים של בית הכנסת הגר"א ובית הכנסת חסידים הינם ללא ספק מודל ראוי לחיקוי בכל רחבי הארץ. כאמור בתחילת דרכם חלקו בתי הכנסת את שטח התפילה ביניהם, כאשר עם השנים הורחב שטח התפילה, ובית הכנסת חסידים עבר לשכון בקומה השניה והאמצעית.

תחילת דרכו של בית הכנסת הייתה בקומת מרתף באחד מהבניינים שברחוב ברויאר, וכאשר נחנך בית הכנסת ברחוב הפסגה עקר בית הכנסת את מקומו לשם. רב בית הכנסת היה הגאון הרב קאפיל זילברברג ז"ל. רבי קאפיל נולד בפולין בשנת תרפ"ד, ועלה לשכון בארץ ישראל, הוא היה חתנו של רבי יצחק מאיר לוי שלימנים כיהן כרבה של טהרן שבאיראן. את תורתו קיבל רבי קאפיל מאת מורו ורבו הגאון מטשעביץ זצ"ל.

שכונת בית וגן הלכה עם השנים והתמלאה בחסידים ואנשי מעשה. או אז ביקשו חלק מיושבי השכונה למנות את רבי קאפיל כרב קהילת החסידים. ביום הרב הרשמי של השכונה היה הרב שלמה זלמן מן-ההר. פנו העוסי קים בדבר וביקשו את רשותו של הרב מן-ההר למנות רב נוסף למקום, הוא בטוב ליבו המיוחד אמר כי אדרבה ניתן וראוי למנות רב נוסף לשכונה, ומאז כיהן רבי קאפיל כרב השכונה. רבי קאפיל התבקש לבית עולמו בכ"ב טבת תשנ"ח. מי שהתמנה למלא את מקומו בהנהגת בית הכנסת הוא חתנו רבי משה מיכל פינק שליט"א.

קשר מיוחד היה לו לרבי קאפיל עם מורו ורבו

האדמו"ר ה'בית ישראל'. חסיד

הדוק היה ברבי והיה נועץ עמו בכל דבר. אנוקדטה מעניינת אודות קשר זה מעלה ומספר ר' יוסף ש. מבני ברק אשר את שנות נעוריו וילדותו העביר בשכונה. כי כאשר ערך רבי קאפיל את שמחת הברית לבנו הצעיר, היה הדבר בשנת חייו האחרונה של ה'בית ישראל'. באופן כללי מיעט הרבי לצאת באותה תקופה, ביותר סירב לקבל בריתות שנערכו מחוץ לכותלי בית המדרש, אך כאן באופן מפתיע וחריג ביותר הודיע הרב כי יגיע לשמש כסנדק בבית הכנסת של רבי קאפיל בבית וגן. הוא כמוהו התנה זאת בכך שהדבר לא יודע לאף אחד, וכך אכן היה. הרבי הגיע כאמור אל הברית ושימש בה כסנדק, אני, מציין רבי יוסף ש. הייתי ידיד קרוב של אחד מבני משפחת זילברברג והוא גילה לי את דבר הגעתו המתוכננת של הרבי, וכך זכיתי לראותו בשעת עריכת הברית.

מתפללי בית הכנסת הצעירים יותר משתפים אותנו ומעלים זיכרונות מימי נעוריהם, כך מוזכר שמו של בעל הקורא הוותיק הרב מרטון אשר קרא עשרות שנים בתורה בבית הכנסת. כן ייזכרו הגבאים ר' אלעזר איידורפער ז"ל, ור' יוסף אשר פולק ז"ל. עוד מבין המתפללים היה ר' משה גרוס ז"ל, וכמוהו ר' שאול רוקח ובנו ר' אפרים חיים רוקח ז"ל. הם מעלים את שמו של ר' נתנאל אלכסנדר לוי ז"ל, וכן את זכרו של ר' יוסף בן ציון שור ז"ל.

מקום של מתיקות שמור למחלק הסוכריות שהיה קורא בקול 'מנחה, מנחה! ומעורר את הציבור להכנס לבית הכנסת, לפי שעה נשכח מהמספר שמו של מחלק הסוכריות האגדי. שותפו לשיחה הוא זה שמעלה את השם הנשכח ומציין כי הכוונה היא לר' נפתלי צבי כהן בנו של ר' יודל כהן הירושלמי ז"ל.

עוד מעלה בן השיח את מחלק הסוכריות הוותיק יותר ר' משולם פשקוס, אשר ניהל במשך שנים רבות את הקיוסק בשכונה, ובטוב ליבו היה מחלק לילדים מאוזרותיו. מדי דברו הוא נזכר בבנו של רבי משולם - ר' אליעזר עקיבא אשר נהרג בידי הערבים הי"ד. דמות נוספת מבית הכנסת הוא ר' מיכל גולדמן ז"ל אשר פעל רבות בבית החולים הדסה, וסייע ליהודים בעת צרתם. לא הספקנו בשלב זה לכלול את כל בתי הכנסת, כי רבים המה.

תודה מיוחדת לרבי מרדכי ליסטוקין ורבי מרדכי קצנלנבוגן על העוז הרב בהשגת החומרים על השכונה ועל בתי הכנסת. כמו כן ברכה מיוחדת לרבי יצחק לנג, ורבי אברהם דורלכר על המידע הרב אודות התייסדות בית הכנסת הגר"א. כן ברכה לבני משפחת פינק נכדי הגאון רבי קאפיל זילברברג על המידע הרב בקשר לבית הכנסת 'תפארת יעקב' – חסידים.